

ดวงดาราละยับรัศมี

เหนือฟากฟ้าราตรีศรีเชียงใหม่

พระราชประวัติพระราชชายาเจ้าดารารัศมี

เขียนโดย ภาษาสยาม

วันที่ 14 มีนาคม 2012 เวลา 12:59 น. - แก้ไขล่าสุด วันที่พฤหัสบดีที่ 10 ธันวาคม 2015 เวลา 08:56 น.

ดวงดาวพร่างสว่างจ้าววิไล

เปล่งแสงนวลอำไพทั่วลานนา

ช่องพระบารมีพระแม่แก้ว

อันงามพร้อมเพริศแพร้วหนึ่งในหล้า

องค์แม่เจ้าศูนย์รวมใจแห่งศรัทธา

พระเกียรติเกริกก้องฟ้าดริยสากล

ทรงปลูกฝังหยั่งลึกสำนึกรัก

ให้ประจักษ์แจ่มแจ้งทุกแห่งหน

หัวแหล่งหล้าล้านนาซึ่งกมล

จารึกในใจชนล้นทวี

น้อมดวงจิตรวมดวงใจแห่งศรัทธา

ตามเบื้องบาทเจ้าดารารัศมี

ร่วมรักษาวัฒนธรรมประเพณี

[คู่มือภูมิปัญญาล้านนาเทอญ](#)

น้ำฟ้า...ประพันธ์ {youtube}uXPGYU6yxXw{/youtube} วันอังคารเดือน๑๐เหนือ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีมะกา
พ.ศ.๒๕๑๖เป็นวันคล้ายวันประสูติของเจ้าดารารัศมีพระธิดาองค์สุดท้าย ของพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ ๗ ประสูติจากแม่เจ้าทิพโกสรว
เจ้าดารารัศมีทรงมีเชษฐา ๖ ท่าน และเชษฐภคินีถึง ๕ ท่านด้วยกัน

ครั้นยังทรงพระเยาว์นั้นได้ทรงศึกษาอักษรไทยเหนือและไทยกลางทรงเข้าพระทัยในขนบธรรมเนียมขัตติยประเพณีเป็นอย่างดี เมื่อพระชนมายุ ๑๑ พรรษาเศษพระบิดาโปรดให้มีพิธีโสกันต์
ภายหลังเมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงพิชิตปรีชากรขึ้นมาทรงจัดตั้งตำแหน่งเสนาทั้งหกก็ได้โปรดเกล้าฯให้เชิญพระคุณพลระดับเพชรมาพระราชทานเป็นของขวัญด้วยและโปรดเกล้าฯตั้งให้นางเต็มเป็นแม่นางกัลยารักษ์
ให้นายน้อยบุญหาเป็นพญาพิทักษ์เห็ดตำแหน่งที่เลี้ยงทั้งสองคนตั้งแต่นั้น

วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๔๒๙ ปีจอ ได้ตามพระบิดาลงไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ
กรุงเทพฯทรงอยู่รับราชการฉลองพระเดชพระคุณฝ่ายในเป็นเจ้าจอม ได้โปรดเกล้าฯให้มีการสมโภชเป็นการรับรอง
พระราชชายาได้รับพระราชทานตำแหน่งที่ประทับในบริเวณพระบรมมหาราชวังซึ่งต่อมาได้ทรงขอพระราชทานพระราชทรัพย์จากพระบิดาเพื่อมาต่อเติมพระตำหนักส
ำหรับให้พระประยูรญาติที่ตามเสด็จไปพักอยู่ด้วยต่อมาดูเหมือนภายในพระบรมมหาราชวังจะคับแคบลงไป
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ทรงโปรดเกล้าฯให้สร้างตำหนักที่ประทับพระราชทานแก่เจ้าจอมและพระราชวงศ์ในบริเวณพระราชวังสวนดุสิตมีชื่อว่า"สวนฝรั่ง"
" ในระหว่างที่พระราชชายาเสด็จเยี่ยมนครเชียงใหม่ครั้งแรกปัจจุบันตำหนักนี้ได้ถูกรื้อถอนไปแล้ว

ตลอดเวลาที่ประทับรับราชการฝ่ายในที่กรุงเทพฯพระราชชายาได้อนุรักษ์วัฒนธรรมล้านนาทรงโปรดให้ผู้ติดตามจากเชียงใหม่แต่งกายแบบชาวเหนือ
คือนุ่งผ้าขึ้นสวมเสื้อแขนกระบอก ห่มสไบเฉียงและไว้ผมยาวเกล้ามวย ซึ่งต่างจากการนุ่งโจงกระเบนไว้ผมสั้นทรงดอกกระพุ่มของชาววัง
แม้แต่ภายในพระตำหนักยังเต็มไปด้วยบรรยากาศล้านนาโปรดให้พูด"คำเมือง" มีอาหารพื้นเมืองรับประทานไม่ขาด แม้กระทั่งการ
"อมเหมี้ยง"ซึ่งชาววังเมืองกรุงเห็นเป็นของที่แปลกมาก

พระราชชายาทรงเปิดพระทัยรับวัฒนธรรมอื่นด้วยโดยโปรดให้มีการเล่นดนตรีไทยและสากล
ดาร์ให้มีการเรียนดนตรีไทยในพระตำหนักทรงตั้งวงเครื่องสายประจำตำหนัก และทรงดนตรีได้หลายอย่าง ทั้งซออู้ ซอด้วง
และจะเข้แต่ที่ทรงมีพระปรีชาสามารถมากคือ "จะเข้"ทั้งยังสนพระทัยในการถ่ายรูปซึ่งเพิ่งเข้ามาจากต่างประเทศในรัชกาลที่

๕ทรงสนับสนุนให้พระญาติคือเจ้าเทพกัญญาได้เรียนรู้และกลายเป็นช่างภาพอาชีพหญิงคนแรกของเมืองไทยไปด้วย

หลังจากทรงประสูติพระองค์เจ้าหญิงวิมลนาคนพิสี(ประสูติเมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๒ พระชนมายุได้เพียง ๓ พรรษาเศษก็สิ้นพระชนม์)ทรงได้รับพระเกียรติยศสูงขึ้นตามโบราณราชประเพณีจากเจ้าจอมเป็นเจ้าจอมมารดา ในปีพ.ศ. ๒๔๓๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯสร้างตราปฐมจุลจอมเกล้า สำหรับพระราชทานแก่ผู้รับราชการฝ่ายในพระราชชายาทรงได้รับพระราชทานพร้อมกับพระมเหสีและพระราชธิดารวมทั้งหมด ๑๕พระองค์เท่านั้น พ.ศ.๒๔๕๑ ทรงได้รับการสถาปนาเป็น "พระราชชายา"เป็นตำแหน่งพระมเหสีเทวีที่เพิ่งจะมีการสถาปนาขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชสมัยนั้น

ในปี พ.ศ.๒๔๕๑ เจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์พระเชษฐาของพระราชชายาลงไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทที่พระบรมมหาราชวัง พระราชชายาฯจึงได้กราบบังคมทูลลาขึ้นมานครเชียงใหม่ เพื่อเยี่ยมเยียนมาตุภูมิ วันที่ ๑๒กุมภาพันธ์ ๒๔๕๑ ได้เสด็จจากพระราชวังสวนดุสิตไปขึ้นรถไฟที่สถานีสามเสนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปส่งพระราชชายาฯพร้อมบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ตลอดจนบรรดาข้าราชการเป็นจำนวนมากไปส่งถึงสถานีรถไฟปากน้ำโพมณฑลนครสวรรค์ ซึ่งเป็นที่สิ้นสุดทรงรถไฟสายเหนือเวลานั้นและประทับลงเรือพระที่นั่งแก่งประพาสมีขบวนเรือตามเสด็จกว่า ๕๐ ลำในการเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระบัญชาให้บรรดาหัวเมืองที่เสด็จผ่านจัดพิธีต้อนรับให้สมพระเกียรติ พระราชชายาฯ ทรงเห็นว่ามากเกินไปได้มีพระอักษรกราบบังคมทูลขอพระราชทานรับสั่งให้เพลาพิธีการลงบ้างใช้เวลาเดินทางทั้งหมด ๕๖ วัน จึงเสด็จถึงนครเชียงใหม่ ในวันที่ ๙ เมษายน

ระหว่างประทับอยู่ที่เชียงใหม่ได้เสด็จไปเยี่ยมเจ้าผู้ครองนครลำพูนลำปาง และพระประยูรญาติในจังหวัดนั้น ๆ และเสด็จไปนมัสการพระบรมธาตุและปูชนียสถานสำคัญ ๆ อีกหลายแห่งในการเสด็จนมัสการพระบรมธาตุเคยสุเทพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเอาพระธูระโปรดเกล้าฯ ให้ทำแผ่นกาไหล่ทองมี สัญลักษณ์ของพระราชชายาฯคือรูปดาวมณีศรีอีกทั้งพระราชทานข้อความที่โปรดเกล้าฯให้จารึกเป็นเกียรติยศแก่พระราชชายาฯ

ในระหว่างที่ประทับอยู่เชียงใหม่พระราชชายาทรงดำริเห็นว่าบรรดาพระอัฐิของพระประยูรญาติผู้ล่วงลับไปแล้วซึ่งบรรจุไว้ตามกุฏิที่สร้างกระจัดกระจายอยู่ในบริเวณวังเมรุเป็นบริเวณที่ถวายพระเพลิงพระศพเจ้านายตระกูล ณ เชียงใหม่จึงโปรดให้รวบรวมและอัญเชิญพระอัฐิไปสร้างรวมกันไว้ ณ บริเวณวัดบุปผาราม(วัดสวนดอก) ตำบลสุเทพ เมื่อสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ได้จัดงานฉลองอย่างมโหฬารมีคนมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก มีการจัดมหรสพต่าง ๆ เช่น หนัง ละคร ซอ มวยตั้งแต่วันที่ ๑๕ ถึง ๓๐ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๒๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯให้สร้างเหรียญทองคำทำด้วยกะไหล่ทองและกะไหล่เงินมีตัวอักษร ""และ""ไขว้กันพระราชทานเป็นของแจกในงานเฉลิมฉลองกุฏิพระราชชายาเสด็จกลับกรุงเทพฯ วันที่ ๑๑พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๒ เสด็จโดยลงเรือพระที่นั่งที่ท่าหน้าคุ้ม มีกระบวนเรือรวม ๕๐ ลำเมื่อถึงอ่างทองพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรือยนต์พระที่นั่งเสด็จมารับถึงที่นั่นแล้วทรงพาไปประทับที่พระราชวังบางปะอินและพระราชทานสร้อยพระกรประดับเพชรเป็นของขวัญ ณ ที่นั้น

หลังจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตในปี พ.ศ.๒๔๕๓ ต่อมา พ.ศ.๒๔๕๗รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖เจ้าแก้ววรวงศ์เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๙ได้ลงไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทที่กรุงเทพฯ พระราชชายาได้กราบถวายบังคมทูลลาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อกลับมาประทับที่นครเชียงใหม่

วันที่๗มกราคม พ.ศ.๒๔๕๗ พระราชชายา เสด็จออกจากกรุงเทพฯโดยขบวนรถไฟซึ่งวิ่งไปถึงเพียงสถานีผาแดง จังหวัดอุดรดิตถ์เท่านั้นจากนั้นเสด็จโดยขบวนช้างม้านับร้อย คนหาบหามกว่าพัน ข้าราชการจากเชียงใหม่ ลำพูนลำปาง จัดไปคอยรับเสด็จ ถึงเชียงใหม่วันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๗ เมื่อพระราชชายาประทับอยู่ที่เชียงใหม่แล้วทรงมีพระตำหนักหรือคุ้มที่ประทับอยู่สี่แห่งด้วยกันคือ

ตำหนักแรกตำหนักที่เจดีย์แก้วเรียกว่า "คุ้มเจดีย์แก้ว"ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำปิงเป็นอาคารสองชั้นทรงยุโรปปัจจุบันเป็นสถานกงสุลอเมริกันประจำจังหวัดเชียงใหม่

ตำหนักที่สองสร้างขึ้นที่ถนนห้วยแก้ว เรียกว่า "คุ้มรินแก้ว" เป็นอาคารสองชั้นทรงยุโรปเป็นตำหนักที่พระราชชายาเสด็จมาประทับเป็นครั้งสุดท้ายและสิ้นพระชนม์ที่นั่น

ตำหนักที่สามสร้างบนดอยสุเทพสำหรับประทับในฤดูร้อน เรียกว่า “ตำหนักพระราชชายา”เป็นอาคารไม้หลังใหญ่ชั้นเดียว
ตำหนักนี้สร้างด้วยไม้จันทน์ทาสีตามกาลเวลา และถูกรื้อถอนไปในที่สุด

ตำหนักที่สี่ตั้งอยู่อำเภอแม่ริมพระราชชายาทรงโปรดตำหนักแห่งนี้และทรงใช้เวลาประทับมากกว่าตำหนักอื่นๆ เรียกว่า“ตำหนักดารารัศมี”
โปรดให้เรียกชื่อว่า“สวนเจ้าสหาย”ตัวตำหนักเป็นอาคารก่ออิฐปูนไม้ลักษณะค่อนข้างทรงยุโรป

เมื่อพระราชชายาเสด็จกลับมาประทับเป็นการถาวรที่นครเชียงใหม่พระองค์ได้ประกอบพระกรณียกิจหลายด้านตลอดเวลา ๑๙ ปี
ที่ดำรงพระชนม์อยู่สรุปได้ดังนี้

ทรงส่งเสริมการเกษตร

ทรงให้มีการทดลองค้นคว้าปรับปรุงวิธีการปลูกพืชเผยแพร่แก่ประชาชน ที่ตำหนัก สวนเจ้าสหายอำเภอแม่ริม
ทรงควบคุมการเพาะปลูกและปลูกเพื่อขายทรงตั้งพระทัยที่จะให้เป็นตัวอย่างในการประกอบอาชีพในด้านการเกษตรแก่ราษฎร

ทรงทำนุบำรุงศาสนา

โดยปกติพระราชชายาฯ

จะถวายอาหารบิณฑบาตและถวายจตุปัจจัยสำหรับวัดและพระสงฆ์สำหรับพระสงฆ์บางรูปได้รับการสนับสนุนเป็นรายเดือนตลอดพระชนม์ชีพทรงทำบุญวันประสูติและถวายกุฐินทุกปีนอกจากนั้นยังทรงบริจาคทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อบูรณะปฏิสังขรณ์วัดและปูชนียสถานเป็นจำนวนมากอาทิ สร้างและฉลองวิหารพระบรมธาตุวัดพระธาตุจอมทองยกตำหนักบนดอยสุเทพถวายเป็นของวัดพระธาตุดอยสุเทพ

ทรงส่งเสริมการศึกษา

ทรงอุปการะส่งเสริมให้เจ้านายลูกหลานเข้าเรียนในโรงเรียนแม้กระทั่งส่งไปเรียนที่ทวีปยุโรป ทรงรับอุปถัมภ์โรงเรียนต่าง ๆ ในนครเชียงใหม่อาทิเช่น โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ ได้ประทานที่ดินทั้งโรงเรียนยุพราชวิทยาลัยกับทรงอุปถัมภ์โรงเรียนดาราวิทยาลัย

ทางด้านวรรณกรรม

ทรงสนับสนุนวรรณกรรมประเภท“คว่ำขอ”จนเป็นที่นิยมอย่างสูงในยุคนั้นพระองค์มีนักกวีผู้มีความสามารถประจำราชสำนักหลายคน เช่นท้าวสุนทรพจนกิจได้ประพันธ์บทละครเรื่อง “น้อยไชยา”
ถวายพระองค์มีส่วนในการปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้นยังได้นำบทร้องเพลงพื้นเมืองทำนองล่องน่านเพื่อขับร้องถวายสดุดีพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งเสด็จประพาสเชียงใหม่พ.ศ.๒๔๖๕

ทางการหักดอกรม

ทรงเห็นว่าขึ้นดินจกเป็นเครื่องนุ่งห่มตามประเพณีวัฒนธรรมล้านนาแต่โบราณเป็นผ้านุ่งที่ต่อชาย(ตีน)ด้วยผ้าจกอันมีสีสันลวดลายสวยงามการทอขึ้นจกเป็นศิลปะชั้นสูงที่ต้องใช้ฝีมือในการทอมากจึงทรงรวบรวมผู้ชำนาญการทอผ้าขึ้นดินจกจากที่ต่างๆ เข้ามาทอในตำหนักนอกจากจะทอไว้ใช้เป็นการส่วนพระองค์และสำหรับประทานให้ผู้อื่นในโอกาสต่างๆแล้ววัตถุประสงค์ใหญ่เพื่อเป็นที่ฝึกสอนให้ลูกหลานได้มีวิชาติดตัวนำไปประกอบอาชีพได้

การทอผ้าขึ้นยกดอศิลปะการทอผ้าอันสูงส่งของล้านนาอีกผลงาน

ที่พระราชชายาทรงพบว่าผ้าขึ้นยกดอทั้งผืนมีเหลืออยู่ผืนเดียวคือผ้าขึ้นยกดอไหมทองของแม่เจ้าทิพโกสร

ที่พระราชชายาได้ไ้เป็นมรดกจึงได้ใช้ขึ้นใหม่ผืนนี้เป็นตัวอย่างในที่สุดพระองค์ก็ทรงประดิษฐ์คิดค้นการทอผ้ายกดอชนิดเดียวกันนี้ได้สำเร็จศิลปะด้านนี้จึงได้ดำรงคงอยู่สืบมา

นอกจากนั้นทรงรวบรวมผู้มีฝีมือในการเย็บปักถักร้อยและบายศรีในเชียงใหม่มาฝึกสอนแก่ผู้ที่มีความสนใจในตำหนักทรงจัดแบบอย่างระดับชั้นของบายศรีให้เหมาะสมแก่การจัดถวายเจ้านายในชั้นต่าง ๆ และบุคคลทั่วไป นับเป็นต้นแบบที่ได้นำมาปฏิบัติจนกระทั่งในปัจจุบัน

ด้านการทำดอกไม้สดทรงสอนให้คนในตำหนักร้อยมาลัย จัดพุ่มดอก

จัดกระเช้าดอกไม้ทั้งสดและแห้งจัดแต่งด้วยดอกไม้สดทุกชนิดตำหนักพระราชชายาในครั้งนั้นจึงเป็นแหล่งรวมแห่งศิลปวัฒนธรรมเป็นที่เชิดหน้าชูตาของชาวเชียงใหม่และส่งผลดีในการอวดแขกบ้านแขกเมืองอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้

อนุเคราะห์พระประยูรญาติ

ทรงให้ความอุปการะแก่สมณะประชาชนทั่วไปและพระประยูรญาติแล้ว
ทรงเปี่ยมไปด้วยความกตัญญูทวนเวียนต่อบรรพบุรุษทรงสร้างกุศลแล้วอัญเชิญพระอัฐิของพระประยูรญาติ มาไว้ร่วมกัน
ณบริเวณวัดสวนดอกในครั้งเสด็จเยี่ยมนครเชียงใหม่และเมื่อเสด็จกลับมาประทับเชียงใหม่แล้วได้ทรงอัญเชิญพระอัฐิส่วนหนึ่งของพระเจ้าอินทวิชยานนท์พระบิดาไปบรรจุไว้ที่สถูปบนยอดดอยอินทนนท์ตามพระประสงค์

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่พระองค์ท่านได้รับพระราชทานดังนี้

๑.ปฐมจุลจอมเกล้าฯ พร้อมด้วยดาราจุลจอมเกล้า

๒.มหาวชิรมงกุฏ

๓.ปณมาภรณ์มงกุฎสยาม

๔.เหรียญรัตนาภรณ์ จ.ป.ร. ลงยากรอบประดับเพชร รัชกาลที่ ๕

๕.เหรียญรัตนาภรณ์ ว.ป.ร. ลงยากรอบประดับเพชร รัชกาลที่ ๖

๖.เหรียญรัตนาภรณ์ ป.ป.ร. ลงยากรอบประดับเพชร รัชกาลที่ ๗

๗.เข็มพระปรมภิชัยรัชกาลที่ ๖ ประดับเพชรล้วน

สิ้นพระชนม์

พระราชชายาได้เริ่มประชวรด้วยโรคพระบิดาสะ(ปอด)แต่ยังคงประทับอยู่ที่ตำหนักดารารัศมี กระทั่งวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖เจ้าแก้วนวลรัฐจึงเชิญเสด็จมาประทับที่คุ้มรินแก้ว และได้สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ รวมพระชนมายุได้ ๖๐ พรรษาเศษ ในการพระศพนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้พระยาราชโกษาเป็นหัวหน้านำพนักงาน ๒๕ นายนำน้ำพระสุคนธ์สรงพระศพ กับพระโกศและเครื่องประกอบอีกหลายประการพระราชทานมาเป็นพระเกียรติยศและโปรดเกล้าฯ ให้ไว้ทุกข์ถวาย ๗ วัน

(จากเจ้าหลวงเชียงใหม่ โดย เจ้าวงศ์สักร์ ณ เชียงใหม่ และคณะ, ๒๕๓๙)